

РОЗДІЛ IV. ДИСКУСІЇ ТА ПОЛЕМІКА

Ірина Біскуб

ORCID: orcid.org/0000-0001-5844-7524

УДК 811.161.2'42:355.48(477:470)"2014/..."

DOI: 10.31558/1815-3070.2023.45.10

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСКУРСУ Н. ЧОМСЬКОГО У ЧАСІ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

У статті запропоновані результати критичного аналізу дискурсу провідного американського лінгвіста, філософа, політичного та громадського діяча Ноама Чомського на матеріалі його інтерв'ю про війну росії в Україні 2014-2022 рр.. Виявлені ключові макроструктури, локальні дискурсивні значення та провідні ідеологічні пресупозиції, які характеризують ставлення Н. Чомського до військової агресії росії проти України. Встановлено, що, уміло користуючись принципами дискурсивних маніпуляцій та своєю світовою популярністю, Н. Чомський поширює у світовому медійному просторі ідеї виправдання агресивних дій росії, другорядної ролі України у протистоянні з росією. Критичне прочитання публікацій Н. Чомського дало змогу виявити латентні заклики відомого професора до мирних переговорів з росією та критику дій Сполучених Штатів, які, на думку Н. Чомського, є справжнім винуватцем російсько-української війни.

Ключові слова: дискурс, критичний аналіз дискурсу, ідеологія, локальні значення, Ноам Чомський.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. У часі повномасштабної військової агресії росії проти України особливо актуальними стають дослідження, покликані згуртувати наукову спільноту України навколо збереження спільних загальнонаціональних інтересів задля перемоги над країною-агресором. Новий актуальний міждисциплінарний напрям філологічних досліджень – критичний аналіз дискурсу дає змогу системно проаналізувати медійний простір російсько-української війни і встановити семантичні домінанти та ідеологічні пресупозиції дискурсу війни. Важливо, щоб сучасні наукові розвідки українських вчених були чітко націлені на підтримку національних й безпекових пріоритетів України. Актуальність проведення критичного аналізу дискурсу провідних світових політиків та інтелектуалів зумовлено потребою у детермінуванні ключових векторів суспільної думки щодо підтримки України у світі та засудження агресивних дій росії. Аналіз ідеологічних та оцінних домінант впливових персон дає змогу виявити рівень відданості демократичним цінностям та готовності підтримувати Україну у медійному та науковому просторі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Як зазначає А. Люк, «критичний аналіз дискурсу - це нормативний метод аналізу, який демонструє як текст та дискурс працюють у напрямку формування ідеологічних інтересів із подальшими вагомими політичними наслідками» (Luke 2002: 96). Критичний аналіз дискурсу традиційно визначають не як канонічний метод наукових досліджень, а як «перспективу, позицію, або ставлення (дослідника) у царині міждисциплінарних дискурсивних студій» (Van Dijk 2008(a): 62). Т. Ван Дайк

наголошує, що «критичний підхід до досліджень характеризує радше самих дослідників, аніж методи, які вони застосовують: такі дослідники мають бути соціально і політично віддані ідеям соціальної рівності й справедливості.» (Van Dijk 2008(a): 63). У останні десятиліття у галузі критичного аналізу дискурсу домінує думка про те, що у своїх дослідженнях вчені зобов'язані висвітлювати гуманістичні цінності, суспільно-політичні пріоритети шляхом формулювання спеціальних дослідницьких цілей, добором і самостійною розробкою відповідних теорій, а також пропонувати способи практичного використання запропонованих розвідок під час вивчення вагомих суспільно-політичних проблем.

Відомі дослідники критичних дискурсивних студій Р. Водак та М. Меєр звертають увагу на те, що терміни «критична лінгвістика» (Critical Linguistics, CL) «критичний аналіз дискурсу» (Critical Discourse Analysis, CDA) і «критичні дискурсивні студії» (Critical Discourse Studies, CDS) часто використовуються синонімічно, позаяк орієнтовані на наступні спільні дослідницькі цілі (Wodak, Meyer 2008: 1):

«- зацікавлення природнім використанням мови реальними носіями (на відміну від вивчення абстрактних мовних систем із вигаданими прикладами);

- одиницею дослідження виступає фрагмент більший за слово, або речення – текст, дискурс, розмова, мовленнєвий акт або комунікативна подія;

- вихід мовознавства за межі граматики речення у напрямку дослідження дії та взаємодії;

- фокус на динамічні соціокогнітивні ходи та стратегії;

- вивчення різних функцій контексту (соціальних, культурних, ситуативних і когнітивних);

- аналіз та удосконалене використання фундаментальних категорій і понять лінгвістики тексту (когерентності, анафори, топікальності, макроструктур, мовленнєвих актів, комунікативних ходів, ввічливості, риторики, ментальних моделей тощо).» (Wodak, Meyer 2008: 1).

У одній зі своїх останніх праць Р. Водак повертається до потреби у формуванні окремого напрямку – критичної лінгвістики – і аргументовано доводить, що усе більше вчених у світі підтримують ідею про те, дослідження мови повинні базуватись на соціально-політичних інтелектуальних засадах, що підкоряються законам здорового глузду і окреслюють особливості застосування влади у мові і мовному вжитку:

«more and more researchers are arguing that the study of language should be based on a sound socio-political intellectual basis allowing for better analyses of power in language and language usage» (Wodak 2022: 426)

Критичні дискурсивні студії, на додачу до окреслених вище об'єктів дослідження, залучають міждисциплінарні методи, які полягають у використанні дослідниками знань у галузі політології, культурології, соціології, когнітивної психології, нейронауки тощо (Van Dijk 2000). Як результат – перспективи застосування критичного аналізу дискурсу для виявлення мовних індикаторів різноманітних ідеологій, пресупозицій, прихованих значень та ставлень до

важливих суспільно-політичних проблем є надзвичайно широкими. У часі військової агресії росії проти України вітчизняні лінгвісти й філологи зобов'язані проводити такі дослідження і доносити до національної наукової спільноти властиві результати, що сприятиме формуванню національно свідомого наукового світогляду українських вчених.

Контекст війни становить сучасну українську реальність, впливаючи на усі аспекти соціально-політичного, особистого, культурного життя українців. Війна – не лише складний військово-політичний контекст сьогодення, це певна константа, яка впливатиме на світогляд українців протягом тривалого часу після її закінчення. Т. ван Дейк вважає, що «попри загальноприйняте розуміння контекстів як об'єктивних властивостей соціальних, політичних або культурних ситуацій, насправді контексти – це суб'єктивні конструкти, згенеровані учасниками комунікації» (Van Dijk 2008(b): 16).

Т. ван Дайк також пропонує розглядати соціо-когнітивний контекст з формальної точки зору як обов'язкову умову для вивчення будь-якого явища, події, дії або дискурсу. Завдання дослідника він убачає «не лише в описі ключових властивостей об'єкту дослідження, а й у поясненні його контекстуально-зумовлених причин і наслідків» (Van Dijk 2008(b): 4).

У своїй монографії «Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі» Л. Безугла виділяє сім видів контекстів, які, на її думку, формують дискурсивний контекст, а саме: когнітивний, комунікативний, культурний, онтологічний, психолінгвістичний, психофізичний, соціальний (Безугла 2007: 282–326).

Основним методом нашого дослідження є метод критичного аналізу дискурсу, який передбачає безпосередню увагу до усіх видів контексту та відображення впливів контексту на дискурсивну поведінку особистості. У роботі ми застосовуємо технологію критичного аналізу дискурсу, запропоновану Т. ван Дайком (Van Dijk 2008(a)) до критичного аналізу дискурсу Н. Чомського у часі російської військової агресії проти України. Цей метод передбачає виявлення основних семантичних макроструктур – макропропозицій дискурсу Н. Чомського, аналіз локальних значень ключових слів, що домінують у дискурсі філософа і лінгвіста світового рівня, а також виявлення його справжніх ідеологій, ставлення до російсько-української війни.

Мета і завдання. Мета цієї статті - провести критичний аналіз дискурсу всесвітньо відомого лінгвіста, філософа, політичного діяча ХХ і ХХІ століття Аврама Ноама Чомського (Чомскі) на матеріалі його публічних інтерв'ю і публікацій у мас-медіа від початку військових дій у 2014 р. і до часу повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022-2023 р.р. Основним завданням дослідження є виявлення семантичних макроструктур та ідеологічних пропозицій Н. Чомського, за допомогою яких відкривається його справжнє ставлення до російсько-української війни. Контроверсійність заяв Н. Чомського стосовно дій росії в Україні викликала подивування ще від часів анексії Криму і захоплення територій Донбасу у 2014 р. Однак наукова спільнота України із поваги до віку та значного внеску Н. Чомського у світову науку стримано

реагувала на його прихильні до росії публікації. Однак після початку вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 р. заклики науковця такого рівня щодо необхідності врахування інтересів росії у війні проти України спонукали нас глибше проаналізувати його дискурс та провести критичний аналіз з метою виявлення ідеологічних пресупозицій Н. Чомського, його суспільно-політичної позиції, справжнього ставлення до необхідності дотримання демократичних інтересів суверенних держав. Заслуговує на увагу також аналіз авторських локальних значень ключових слів і фраз, які домінують у дискурсі Н. Чомського та їх впливу на формування суспільної думки щодо дій росії проти України.

Виклад основного матеріалу. Н. Чомський відомий світовій лінгвістичній спільноті як засновник провідних наукових напрямів, таких як когнітивна лінгвістика, комп'ютерна лінгвістика, теорія засвоєння мови. Він є автором таких базових теорій як генеративна граматика, Мінімалістична програма, універсальна граматика та багатьох інших. Запропоновані Н. Чомським методи формального опису синтаксису, трансформаційного аналізу та формальна ієрархія мов належать до класичних канонів світової лінгвістики.

Відомо, що упродовж усього життя Н. Чомський був активно залучений до аналізу політичних та економічних процесів не лише у Сполучених Штатах, а й в усьому світі. Його політичні уподобання традиційно знаходяться у площині лівих демократів, хоча коментарі й висновки подекуди виходять за межі окреслених політичних поглядів. Від початку російської військової агресії проти України на Донбасі й анексії Криму у 2014 р. Н. Чомський активно коментує політичні події в Україні і часто висловлює контроверсійні думки, які не можна назвати ані лівими, ані демократичними.

Будучи активним опонентом американського імперіалізму, Н. Чомський обрав стратегію лояльного ставлення до росії, яка, начебто, протистоїть так званим загарбницьким інтересам США стосовно окремих країн світу. Основною тезою багатьох суспільно-політичних інтерв'ю та публікацій всесвітньо відомого філософа, лінгвіста та політичного оглядача є теза про те, що Сполучені Штати Америки упродовж багатьох десятиліть після другої світової війни ведуть агресивну зовнішню політику, скеровану на домінування у дипломатичному та військовому просторі світу. Основна стратегія міжнародної військово-політичної дипломатії США – збільшення впливу НАТО на світові політичні процеси, кількісне та якісне розширення військового блоку на протидію зростанню впливу Китаю. Н. Чомський традиційно негативно висловлювався про військові операції США в інших країнах. Проте, із незрозумілих причин, почав шукати підґрунтя для виправдання війни росії проти України. Він непереконливо пояснює військову агресію росії стосовно України безвихідною ситуацією, у якій, на його думку, вона опинилась через загрозу розширення НАТО та перспективи вступу України до військового альянсу.

Як лінгвіст за світовим ім'ям, Н. Чомський цілком усвідомлює важливість термінології у формуванні суспільної думки щодо конкретних важливих подій. У більшості інтерв'ю він називає війну в Україні "*Ukrainian crisis*", підкреслюючи суперечливість та невизначеність ситуації, яка для усіх

демократичних країн світу вже давно отримала єдино правильну назву – війна росії проти України. Локальне дискурсивне значення цього словосполучення засвідчує свідоме уникання Н. Чомським слова *war* («війна»).

Виправдовуючи дії росії у 2014 році Н. Чомський маніпулює історичними прецедентами, накладаючи їх на сучасні дії держави-агресора:

«Росія оточена американськими наступальними озброєннями – часом їх називають "оборонними", але все це наступальні озброєння. І думка, що новий уряд в Україні, який узяв владу після повалення колишнього уряду... У грудні минулого року, наприкінці грудня, він схвалив резолюцію, переважною більшістю – я думаю, десь 300 проти восьми або щось таке – оголосивши про свій намір зробити кроки до вступу в НАТО. Жоден російський лідер, хто б це не був, не міг би толерувати Україну, яка перебуваючи просто в геостратегічному центрі російських інтересів, приєднується до ворожого військового союзу. Я гадаю, ми можемо уявити собі, наприклад, як США відреагували б, скажімо, під час Холодної війни, якби Варшавський пакт поширився до Латинської Америки, а Мексика і Канада планували приєднатися до Варшавського пакту. Звісно, це суто академічне питання, бо вже перший крок призвів би до силової відповіді США, і це не пішло б далі» (пер. О. Зайцева) (Зайцев 2015).

Цікаво, що в умовах нинішньої війни Україну очолює президент, обраний на демократичних виборах із підтримкою 73% виборців, а не уряд, який прийшов до влади після повалення попереднього уряду. Очевидно, варто було би очікувати на зміну політичних акцентів риторики Н. Чомського. Проте його останні інтерв'ю уже часів війни містять дуже подібні тези, які грають на користь росії. Логічність та переконливість аргументів завжди були властиві дискурсу Н. Чомського. Дивує, що він втратив їх у власній аналітиці щодо дій росії. У інтерв'ю незалежному політичному виданню *Truthout* у березні 2022 р. професор Чомський не заперечує, що війна росії проти України – це військовий злочин, який він прирівнює до війни США в Іраку та завоювання Гітлером Польщі:

«Before turning to the question, we should settle a few facts that are uncontested. The most crucial one is that the Russian invasion of Ukraine is a major war crime, ranking alongside the U.S. invasion of Iraq and the Hitler-Stalin invasion of Poland in September 1939, to take only two salient examples.» (Chomsky 2022(a))

Словосполучення *war crime* вживається п'ять разів у зазначеному інтерв'ю. Це свідомий вибір автора з метою уникнути обвинувачень у потенційній прихильності до путіна. Водночас, цілком зрозуміло, що Н. Чомський уводить у його безпосередній контекст обвинувачення у бік Сполучених Штатів, маніпулюючи ідентичністю сприйняття перелічених військових злочинів. Локальне дискурсивне значення словосполучення *war crime* зміщене із безапеляційного засудження військових злочинів до залучення США до числа військових злочинців. Ось що насправді турбує Н. Чомського.

Сполучені Штати – не кращі за росію. Вони знаходяться в одній оцінній категорії з гітлерівською Німеччиною. Це головна теза цього повідомлення. Отже, провідною макроструктурою цього інтерв'ю є теза про те, що росія не

єдина, кому дозволені військові злочини. Це цілковита маніпуляція на користь пом'якшення ставлення світу до росії.

Наступна макропропозиція – росія намагалась попередити світ про можливі наслідки розширення НАТО на схід:

«Bush II's reckless offer to Ukraine to join NATO at once elicited sharp warnings from Russia that the expanding military threat could not be tolerated. Understandably.» (Chomsky 2022(a)).

Особиста ідеологічна пресупозиція Н.Чомського тут чітко маркована еліптичним однослівним реченням *Understandably*. Він недвозначно висловлює свою підтримку намірам росії не толерувати розширення НАТО. Характеризуючи дії росії до початку війни, автор вживає словосполучення *sharp warnings* (гострі застереження), яке дискурсивно у контексті апелювання до країни-агресора виглядає як виправдання її дій та їх інтерпретації як форми захисту.

Цілком зрозуміло, що для Чомського у цій ситуації є лише два гравці – Сполучені Штати (НАТО) і росія. Професор, який усе життя переконував світ у своїй прихильності демократичним принципам, цілковито відкинув інтереси України як незалежної держави та повноправної сторони у війні, уряд і населення якої чітко задекларували бажання доєднатись до північноатлантичного союзу.

Не варто звинувачувати Н. Чомського у сліпій прихильності до росії та путіна. Він повсякчас дає зрозуміти, що бачить усю низькість сучасної російської тиранії та маніпулятивної пропаганди, яка й привела країну до світоглядної кризи:

«There is nothing to say about Putin's attempt to offer legal justification for his aggression. Its merit is zero.» (Chomsky 2022(a)).

«I suspect that the sanctions will drive Russia to even greater dependency on China. Barring a serious change of course, Russia is a kleptocratic petrostate relying on a resource that must decline sharply or we are all finished.» (Chomsky 2022(a)).

Цей фрагмент має значну цінність з позицій критичного аналізу дискурсу. Усі демократичні країни світу переконують своїх громадян, що вжити проти росії санкції спрямовані, понад усе, на послаблення її економіки. Професор Чомський уводить у контекст інтерв'ю нове локальне дискурсивне значення: санкції – це форма збільшення залежності росії від Китаю, натякаючи у такий спосіб на очевидні переваги від цього для Сполучених Штатів. У наведеному фрагменті Н. Чомський завуальовано натякає на можливий союз росії й Китаю, на який росію штовхають санкції, і який, у разі його успіху, становитиме загрозу для усього світу.

Як людина, яка бачила не одну світову кризу, Н. Чомський не має ілюзій стосовно деструктивного майбутнього росії та усіляко підкреслює безглуздість аргументів та дій її керівників. Однак викликає подивування його чітке несприйняття України як суверенної держави, яка має право відстоювати власні інтереси, як це роблять усі демократичні країни світу:

«Ukraine may not have made the most judicious choices, but it had nothing like the options available to the imperial states.» (Chomsky 2022(a))

Локальне дискурсивне значення словосполучення *imperial states* – це, безумовно, росія і США. Абсурдним виглядає аргумент неналежності України до імперських країн, що не дає нам права протистояти загарбницьким інтересам росії та відстоювати нашу свободу та незалежність.

У серії інтерв'ю, що з'являються у місяці після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, Н. Чомський продовжує вплітати власні аргументи на виправдання країни-агресора, пояснюючи дії росії прагненням захистити себе від агресивного розширення НАТО на схід за політичної та фінансової підтримки Сполучених Штатів. Це викликало хвилю критики та нерозуміння з боку академічної спільноти в Україні та світі (Відкритий лист 2022).

У червні 2022 р. Н. Чомський дає розлоге інтерв'ю Д. Барсаміану, яке згодом було розміщене на його особистому веб сайті під провокативним заголовком «В Україні більше немає дипломатії» (“In Ukraine, Diplomacy Has Been Ruled Out”) (Chomsky 2022(b)). Локальне дискурсивне значення слова *diplomacy* у цьому контексті – логічне для Н. Чомського прагнення України сісти за стіл переговорів з убивцями і підкоритись їхнім загарбницьким інтересам.

Відповідаючи на питання журналіста про причини війни, Н. Чомський подає детальний екскурс в історію стосунків НАТО – росія, згадуючи про обіцянки Дж. Буша старшого і М. Горбачова не просувати НАТО ані на метр на схід. Росія у подільших діях НАТО виглядає як жертва недотримання великих політичних обіцянок. Починаючи із 2014 р. НАТО, за словами Н. Чомського, розпочало процес активного озброєння України, тренування українських вояків за власними стандартами, що й спричинило відповідну реакцію росії. Демократично обраний у 2019 р. році Президент Володимир Зеленський повинен був, на його думку, виконати Мінські Угоди II і запровадити федералізацію східних областей України на зразок Швейцарії або Бельгії (не може не дивувати це порівняння):

«In 2019, Volodymyr Zelensky was elected with an overwhelming majority — I think about 70% of the vote — on a peace platform, a plan to implement peace with Eastern Ukraine and Russia, to settle the problem. He began to move forward on it and, in fact, tried to go to the Donbas, the Russian-oriented eastern region, to implement what's called the Minsk II agreement. It would have meant a kind of federalization of Ukraine with a degree of autonomy for the Donbas, which is what they wanted. Something like Switzerland or Belgium. He was blocked by right-wing militias which threatened to murder him if he persisted with his effort» (Chomsky 2022(b)).

Такий розвиток подій, очевидно, влаштовував би Н. Чомського. Проте, він аж ніяк не влаштовував Україну й українців. Знаючи силу слова й застосовуючи дискурсивні маніпуляції, Н. Чомський моделює низку локальних означень для Донбасу – *the Russian-oriented region, degree of autonomy for the Donbas, which is what they wanted*, формуючи у читачів думку про цей регіон України як цілковито

проросійський, такий, що прагне автономії, копіюючи у такий спосіб сумнозвісні гасла брудної російської пропаганди.

Автор захоплюється сміливістю Президента Зеленського, однак нарікає, що США не надали йому підтримки у виконання Мінських угод, натомість усіляко спонукали до агресивної антиросійської риторики та продовжували озброювати Україну. У вересні 2021 р. Президент Байден оголосив про посилену програму підготовки вступу України до НАТО, відмовляючись при цьому від будь-яких безпекових переговорів з росією:

«The U.S. was intent on this policy of integrating Ukraine step by step into the NATO military command. That accelerated further when President Biden was elected. In September 2021, you could read it on the White House website. It wasn't reported but, of course, the Russians knew it. Biden announced a program, a joint statement to accelerate the process of military training, military exercises, more weapons as part of what his administration called an "enhanced program" of preparation for NATO membership.» (Chomsky 2022(b)).

У зазначеному фрагменті перелічені заходи щодо пришвидшеної підготовки до вступу України до НАТО - *to accelerate the process of military training, military exercises, more weapons* артикулюються автором як пряма загроза безпеці росії. Дискурсивно ці комплементарні словосполучення експлікують локальне значення військової загрози, якій росія змушена протистояти.

Дивує, що прихильник демократії та влади народу Н. Чомський тотально ігнорує думку українців, які за усіма соціологічними опитуваннями переконливою більшістю голосів висловлювались у підтримку вступу України до НАТО.

Однобоке висвітлення хронології війни посилюється й висновком Н. Чомського щодо перспективи її закінчення, яку він вбачає у початку дипломатичних переговорів з росією. Переговори повинні влаштувати обидві сторони, але вони дадуть змогу путіну вийти із цієї війни через «аварійний люк»:

«There's only one way to bring it to an end. That's diplomacy. Now, diplomacy, by definition, means both sides accept it. They don't like it, but they accept it as the least bad option. It would offer Putin some kind of escape hatch.» (Chomsky 2022(b)).

Escape hatch (аварійний люк для путіна) – ось справжнє розв'язання «української кризи», яке пропонує демократ Чомський. Локальне дискурсивне значення цієї фрази звучить наступним чином – путін, хоч і злочинець, проте водночас жертва політичної гри Сполучених Штатів. У нього має бути шанс раціонально закінчити цю війну.

Постає логічне питання: чому світ має надати військовому злочинцю, убивці десятків тисяч українців можливість вийти сухим з води? Цікаво, чи має на це питання відповідь сам автор?

У разі продовження війни Н. Чомський пророкує наступний сценарій:

«The other (option) is just to drag it out and see how much everybody will suffer, how many Ukrainians will die, how much Russia will suffer, how many millions of people will starve to death in Asia and Africa, how much we'll proceed toward heating the environment to the point where there will be no possibility for a livable human

existence. Those are the options. Well, with near 100% unanimity, the United States and most of Europe want to pick the no-diplomacy option. It's explicit. We have to keep going to hurt Russia.» (Chomsky 2022(b)).

Убивства українців він порівнює із стражданнями росії, а намагання демократичної світової спільноти на чолі зі Сполученими Штатами допомогти Україні побороти агресора означає продовження нанесення образ росії. Основна ідеологія, яку пропагує Н. Чомський у цьому фрагменті – своєю відмовою сідати за стіл переговорів з росією Сполучені Штати і Європа продовжують ображати (причиняти біль) росії. Авторці цієї статті як науковцю і патріоту України важко навіть писати ці слова, не кажучи вже про можливість їх прийняти від інтелектуала зі світовим іменем. У цьому й полягає унікальність критичного аналізу дискурсу як прогресивного методу вивчення комунікації.

Висновки та перспективи дослідження. Проведений критичний аналіз дискурсу Н. Чомського у часі війни росії проти України засвідчив відсутність логіки та однобоку заангажованість людини, яка упродовж десятиліть позиціонувала себе захисником демократії та впливала на формування думок поколінь інтелектуалів, вражає. Викликає жаль і сум небажання автора геніальних наукових розвідок і теорій нарешті побачити правду і зрозуміти, що у цій війні справжня демократія винятково на боці України та українців, які, як і будь-яка нація, мають право на самовизначення та право на існування власної держави, що зараз героїчно виборюють ціною власних життів.

У наших працях ми неодноразово звертались до революційних лінгвістичних та екзистенціальних теорій Н. Чомського, глибоко цінуючи його непересічний науковий потенціал, філософське розуміння буття та ідеї відповідальності провідних інтелектуалів світу за дотримання демократичних принципів не лише у науці, а й у всіх сферах суспільного життя. Іще у 1967 р. у своїй статті “The Responsibility of Intellectuals” Н. Чомський пише:

«Intellectuals are in a position to expose the lies of governments, to analyze actions according to their causes and motives and often hidden intentions. In the Western world, at least, they have the power that comes from political liberty, from access to information and freedom of expression.» (Chomsky 1967)

Геніальні революційні лінгвофілософські теорії Н. Чомського змінили хід розвитку лінгвістики ХХ та ХХІ століття, його формальна теорія синтаксису та трансформаційний аналіз стоїть у витоків сучасної комп’ютерної лінгвістики, машинного перекладу та штучного інтелекту. Генеративна граматики та Мінімалістична програма (Minimalist Program) слугують дороговказами для сучасних когнітивних лінгвістів. Формально-типологічна ієрархія мов знайшла поширення і не лише у формальних мовознавчих студіях, а й у теорії програмування. Теорії засвоєння мов та мовної еволюції сформували світогляд не одного покоління прикладних дослідників мови. Тому зараз як ніколи хочемо звернутись до професора Чомського його ж словами із зазначеної праці 1967 р., які він особисто виділив великими літерами: «IT IS THE RESPONSIBILITY of intellectuals to speak the truth and to expose lies.» (Chomsky 1967). Це ваш обов’язок, шановний Пане професоре, глибше зрозуміти ситуацію і якомога

швидше виступити із публічним засудженням війни росії проти незалежної України.

Література

1. Безугла, Лілія Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007.
[Bezuhla, Liliya R. Verbalizatsiya implitsytnykh smysliv u nimets'komovnomu dialohichnomu dyskursi. Kharkiv: KHNU im. V. N. Karazina, 2007.]
2. Відкритий лист Ноаму Хомському (та іншим однодумцям-інтелектуалам) щодо російсько-української війни. Вокс Україна, 20 травня 2022 р. URL: <https://voxukraine.org/vidkrytyj-lyst-noamu-homskomu-ta-inshyodnodumtsyamъintelektualam-shhodo-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny/> (дата звернення: 02.02.2023).
[Vidkrytyy lyst Noamu Khoms'komu (ta inshym odnodumtsyam-intelektualam) shchodo rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny. Voks Ukrayina, 20 travnya 2022 r. URL: <https://voxukraine.org/vidkrytyj-lyst-noamu-homskomu-ta-inshyodnodumtsyamъintelektualam-shhodo-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny/> (data zvernennya: 02.02.2023).]
3. Олександр Зайцев «Недемократично, професоре Чомські!» 12 березня 2015 URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/ (дата звернення: 02.02.2023).
[Oleksandr Zaytsev «Nedemokratychno, profesore Chomski!» 12 bereznya 2015 URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/ (data zvernennya: 02.02.2023).]
4. Noam Chomsky The Responsibility of Intellectuals. The New York Review of Books, February 23, 1967. URL: <https://chomsky.info/19670223/> (дата звернення: 28.01.2023).
5. Noam Chomsky: US Military Escalation Against Russia Would Have No Victors. URL: <https://truthout.org/articles/noam-chomsky-us-military-escalation-against-russia-would-have-no-victors/> (дата звернення: 28.01.2023).
6. Chomsky and Barsamian, In Ukraine, Diplomacy Has Been Ruled Out /Noam Chomsky with David Barsamian, “Chronicles of Dissent” Interview Transcript. June 16, 2022(b). URL: <https://chomsky.info/20220616/> (дата звернення: 28.01.2023).
7. Van Dijk, T. A. Principles of critical discourse analysis. Discourse and Society 4 (2), 1993 : 249–283.
8. Van Dijk, T.A. “Critical discourse studies: a sociocognitive approach”. [V:] R. Wodak, R., Meyer, M. (ed.) Methods of critical discourse analysis. London: Sage Publications, 2008 (a), 1–33
9. Van Dijk, Teun A. Discourse and Context. A sociocognitive approach. Cambridge: Cambridge University Press, 2008 (b)
10. Van Dijk, Ttun A. Ideology. A multidisciplinary approach. London: Sage Publications, 2000.
11. Luke, A. “Beyond science and ideology critique: Developments in critical discourse analysis” [V:]. Annual Review of Applied Linguistics 22(1), 2002 : 96–110.
12. Wodak, R., Meyer, M, “Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory, and Methodology”. [V:] R. Wodak, R., Meyer, M. (ed.) Methods of critical discourse analysis. London: Sage Publications, 2008, 1–33
13. Wodak R.” Critical linguistics and critical discourse analysis” [V:] Handbook of Pragmatics Manual. J. Verschueren, J. Östman, J. (eds.). 2nd ed. Amsterdam: John Benjamins, 2022, 426–443 .

CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF NOAM CHOMSKY'S DISCOURSE IN TIMES OF RUSSIA'S WAR AGAINST UKRAINE**Iryna Biskub**

Department of Applied Linguistics, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine.

Abstract

Background: At the times of Russia's full-scale military aggression against Ukraine, research designed to unite the scientific community of Ukraine around the preservation of common national interests becomes especially relevant. A new interdisciplinary method of linguistic research – critical discourse analysis (CDA) makes it possible to systematically analyze the media space of the Russian-Ukrainian war and establish the semantic dominants and ideological presuppositions of the war discourse. It is important that the modern scientific research of Ukrainian scientists is clearly aimed at supporting the national and security priorities of Ukraine in times of war.

The urgency of conducting a critical analysis of the discourse of the world's leading politicians, intellectuals, and opinion leaders is determined by the need to shape public opinion and raise awareness in order to support Ukraine and condemn Russia's aggressive military actions against our independent state. The analysis of ideological presuppositions of influential people makes it possible to reveal the level of their commitment to democratic values and readiness to support Ukraine in the media and scientific space.

Purpose: The article aims at making a critical analysis of the discourse of the leading American linguist, philosopher, political and public figure Noam Chomsky based on his interviews concerning Russia's war in Ukraine in 2014-2022. The purpose of the research was to uncover his real attitudes and hidden meanings regarding war, which he shares with the global audience.

Results: We have identified key macrostructures, local discursive meanings and main ideological presuppositions that characterize N. Chomsky's attitude to Russia's military aggression against Ukraine. It has been established that, skillfully using the principles of discursive manipulations and his global popularity, N. Chomsky shares the ideas of justifying Russia's aggressive military actions, the secondary role of Ukraine in the confrontation with Russia, and Ukraine's inability to win in this bloody war. A critical reading of N. Chomsky's publications made it possible to reveal his latent calls for peace negotiations with Russia and criticism of US mainstream policy, which, according to N. Chomsky, is the real reason of the Russian-Ukrainian war.

Discussion: The critical analysis of N. Chomsky's discourse during Russia's war against Ukraine proved the lack of logic and the one-sided engagement of one of the world's leading opinion leaders, who for decades positioned himself as a defender of democracy. The unwillingness of the author of brilliant scientific theories to finally see the truth and understand that in this war real democracy is exclusively on the side of Ukraine and Ukrainians, who, like any nation, have the right to self-determination, and the right to the existence of their own sovereign state, causes regret and sadness. We strongly believe that in the future N. Chomsky will open his eyes and switch to supporting Ukraine in our fight for independence.

Keywords: discourse, critical analysis of discourse, ideology, local meanings, Noam Chomsky.

Vitae

Iryna Biskub, doctor of philology, professor, Head of Applied Linguistics department at Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine. Research interests: applied linguistics, discourse analysis, communicative linguistics, cognitive linguistics, philosophy of language.

Correspondence: ibiskub@vnu.edu.ua

Надійшла до редакції 04 лютого 2023 року
Рекомендована до друку 18 березня 2023 року